

AZ INTERNETES ISMERKEDÉS HATÁSA A HOMOFÍLIÁRA ÉS A HOMOGÁMIÁRA¹

LŐRINCZ LÁSZLÓ

Bevezetés

Az internetes ismerkedés egyre népszerűbbé válása veti fel azt a kérdést, hogy ez a fejlemény befolyásolja-e a párválasztást, és ha igen, hogyan hat a párok homofíliájára, illetve a homogámiára.² Megválaszolásához ebben a tanulmányban két mechanizmust vizsgálok meg alaposabban.

A homofília elmélete szerint az egyik ok, amiért az emberek jellemzően magukhoz hasonlókat választanak barátként vagy partnerként (amellett, hogy jobban kedvelik a magukhoz hasonlókat) az, hogy azokban a társadalmi helyzetekben, amelyekben az interakció történik, eleve hasonló emberek vannak jelen (Blau–Schwartz 1984; Kalmijn–Flap 2001; McPherson–Smith-Lovin 1987). Ezt nevezzük a lehetőségek rendszerének, hatásának (Blau 1977). Az online-ismerkedés jelenlegi helyszínei ebből a szempontból meglehetősen heterogén közegek. Ha tehát ez a fenti mechanizmus igaz nemcsak személyes találkozáson alapuló, hanem online közösségek esetében is, és feltesszük, hogy az online-ismerkedés jelenlegi helyszínei heterogénebbek a tipikus személyes helyszíneknél, akkor az internetes ismerkedés következtében megnő annak a valószínűsége, hogy társadalmilag különböző párok találkozzanak, és így csökkenhet a homofília és a homogámia.

A korábbi kutatások eredményei az internet homofíliára gyakorolt hatását illetően nem egyértelműek. Mesch és Talmud (2007) például azt találták, hogy a kamaszok barátságait vizsgálva az interneten való találkozás csökkentette a homofília esélyét. Hasonlóképp Dutton, Helsper és Whitty, (2008) előzetes

¹ A kutatást és a tanulmány elkészítését az OTKA támogatta (49432 és K-81336). A szerző köszönettel tartozik Tardos Róbert, Takács Károly, és Uwe Matzat kutatásban nyújtott segítségéért, valamint a Demográfia folyóirat bírálójának értékes megjegyzéseiért.

² Homofílián általános értelemben „a hasonló csoporthoz tartozók közötti kapcsolati preferenciát értjük” (Angelusz–Tardos 2005). A homogámia kifejezés ezzel szemben kifejezetten a házassággal kapcsolatban jelenti, hogy az emberek nagyobb valószínűséggel választanak magukhoz hasonló házastársat. A cikkben a párkapcsolatok különböző szintjeit vizsgálom egyszerre (randevúzás, együtt járás, együtt élés, házasság), így a párok hasonlóságának leírásakor az általánosabb „homofília” kifejezést használom.

eredményei is azt mutatták, hogy az interneten megismerkedett pároknak lényegesen alacsonyabb a homofília, mint személyes találkozás esetén. Schmitz, Skopek, és Blossfeld (2009) előzetes eredményei viszont arra utaltak, hogy minél hosszabb időt töltenek a felhasználók a társkereső oldalon, annál jellemzőbb lesz, hogy magukhoz hasonló partnert válasszanak.

A lehetőségek különbözősége mellett azonban az internetes ismerkedés egy további szempontból is különbözik a személyes ismerkedéstől, ami befolyásolhatja a párválasztást, ez pedig a tulajdonságok megfigyelhetősége. Az, hogy mely tulajdonságok mennyire és milyen sorrendben figyelhetők meg, szintén hatással lehet a homofíliára. Ismert ugyanis, hogy az emberek a párválasztás különböző szakaszaiban mindig a számukra megfigyelhető tulajdonságok alapján választanak (Murstein 1971), és ismert az is, hogy bizonyos szintig ragaszkodnak kiválasztott partnerükhöz (Rusbult 1980; Hazan–Shaver 1987). E két kutatási eredmény alapján arra következtethetünk, hogy egy adott környezetben minél jobban és minél hamarabb figyelhető meg egy tulajdonság, annál nagyobb lesz e tulajdonság szerint a homofília. Az interneten a személyes ismerkedéshez képest egyes tulajdonságok kevésbé figyelhetők meg, mások meg jobban, illetve a megfigyelhetőség sorrendje is más. Ennek alapján bizonyos fajta hipotézisek fogalmazhatók meg az internetes ismerkedés homofíliára gyakorolt hatásáról.

Az internetes ismerkedés

Az internetes ismerkedés (szociológiatörténetileg) új és ma is változó jelenség. A változó elemet az internetes ismerkedés helyszínének változása jelenti. Az emberek, mióta internetet használnak, kihasználták az internet adta interakciós lehetőségeket párkapcsolatok kialakítására. Míg azonban a kilencvenes években „Usenet”-csoportokban, majd fórumokon ismerkedtek (Baker 2002), később, elsősorban a fiatalok körében a chatelés vált népszerűvé. Manapság pedig a pártalálásra specializálódott társkereső oldalak hódítanak.

Az internetes ismerkedés méreteivel kapcsolatban világszerte számos adatot találhatunk. Fiore és Donath (2005) 2003-ban 40 millió egyedi internetes párkeresőről számol be az Egyesült Államokban, ami az egyedülálló felnőtt lakosság fele. Hardie és Buzwell (2006) ausztráliai telefonos mintavétel alapján azt találta, hogy a népesség 78%-a használta az internetet, akik közül 13% ezt kapcsolat kialakítására is alkalmazta. Közülük 21%-ból lett párkapcsolat (a többi barátság), ami alighanem alacsonyabb adat az előbbi amerikai becslésnél. Dutton, Helsper és Whitty (2008) kutatása azt találta, hogy a brit házaspárok 6%-a, míg az ausztrálok 9%-a az interneten ismerkedett meg.

E tanulmány magyar adatokon alapul. Magyarországon az internetes ismerkedés elterjedtségére vonatkozó legutóbbi nyilvános adat meglehetősen régi: az

NRC 2006-os kutatásában azt találta, hogy az internethasználók 45%-a használta valaha ismerkedésre az internetet, a kérdés időpontjában pedig az internetezők 10%-a használta aktívan társkeresésre a netet.

Emellett fontos kiemelni az internetes ismerkedés néhány, a kutatás szempontjából is lényeges hazai jellegzetességét. Az internetes ismerkedésnek két gyakori formáját különböztetjük meg: a chatelést és a társkereső oldalak használatát (a kutatási adatok elsősorban 2007-ből származnak, ahhoz képest a chatelés szerepe 2010-re csökkent, a társkereső oldalak pedig népszerűbbek lettek).

A chatoldalakon a felhasználók jellemzően nem fizetnek tagdíjat, az oldalakat a reklámbevételekből tartják fenn. Az online felhasználók különböző csoportokba (szobákba) léphetnek be (amelyek tipikusan lakóhely, életkor vagy valamilyen konkrét érdeklődési kör szerint szerveződnek), ahol egy közös szobában mindenki nyilvánosan beszélgethet. Emellett azonban privát kommunikáció is kezdeményezhető, és jellemzően ezt a funkciót használják ismerkedésre.

A társkereső oldalak szintén üzleti céllal létrehozott oldalak, melyeket reklámbevételekből, vagy tagdíjkból tartanak fenn. Az elmúlt három évben a piac egyértelműen az utóbbi irányba mozdult el. Az oldalak legtöbbször előfizetési díjak fejében vehető igénybe (esetleg kezdeti ingyenes periódus után, amíg kritikus tömeget jelentő tagsági bázis összegyűlik). Az oldalakon a felhasználók személyes adatlapot töltenek ki, melyen megadják saját adataikat (mint pl. kor, lakóhely, magasság, súly, végzettség, családi állapot stb.), feltölthetnek képet magukról, és szöveges bemutatkozót írhatnak. Ezek után az előfizetők az oldalon kereshetnek más felhasználók adatlapjai között, és az oldal belső levelezőrendszere segítségével levelet küldhetnek egymásnak. Az alapfunkciók mellett természetesen az oldalak számos egyéb lehetőséget kínálnak.

A lehetőségek rendszerének hatása miatt fontos kiemelni, hogy bár Magyarországon több száz társkereső oldal működik, az emberek többsége mégsem apró specializált oldalakon keres társat, hanem nagy választékot biztosító általános oldalakon. A szerző által végzett kutatás alapján 2007-ben az öt legnagyobb oldal piaci részesedése a 30 napon belül aktív felhasználókat tekintve 75% volt, 2009-ben pedig 59%.

A párválasztás elméletei

A párválasztás vizsgálatával foglalkozó szociológusok két meghatározó tényezőt emelnek ki: a preferenciákat és a lehetőségek rendszerét (Kalmijn 1998; Bukodi 2002). A preferenciák annak leírását jelentik, hogy kit tartunk vonzóknak, a lehetőségek rendszere pedig azt határozza meg, hogy kik közül választhatunk preferenciáinknak megfelelően.

Preferenciák

A preferenciák vizsgálatával kapcsolatban gyakran használt megközelítés a társadalmi csere elmélete. Ez az elmélet eredetileg az emberi kapcsolatok minden típusának leírására szolgált (Thibaut–Kelley 1959; Homans 1961), nemcsak a párkapcsolatokra, azonban később számos esetben célirányosan a párkapcsolatokra alkalmazták ezt. Ilyen alkalmazások például:

„Az egyének a »legmagasabb értékű« társat keresik. Az elmélet szerint minden embernek van egy hozzávetőleges »piaci értéke«, attól függően, hogy milyen mértékben rendelkezik bizonyos előnyös tulajdonságokkal. Ilyen például a szépség, az intelligencia, a báj, a vagyon, és a társadalmi státusz. Az elmélet szerint mindenki a legmagasabb értékű társat keresi, így a közelítőleg egyenlő értéket birtokló egyének egymásra találnak. Ebben az értelemben az emberek »kicsérélik« saját értékeiket mások értékeiért” (Kenrick et al. 1993. 951).

„Ezen elméletek szerint a házassági piacok hasonlítanak a hagyományos piacokra, ahol különböző javak cserélnek gazdát. A különbség az, hogy itt a nők a férfiak számára vonzó tulajdonságaikat cserélik el olyan személyiségjellemzőkre és státuszra, melyekre ők maguk vágnak egy férfitől” (Taylor–Glenn 1976. 484).

A szerzők ezt a hipotézist a következőképp vizsgálták. Felteszik, hogy ha az elmélet igaz, akkor az, akinek több „értékes” tulajdonsága van, vonzóbb lesz a házassági piacon. Ennek azonban igaznak kell lennie két különböző tulajdonság esetén is. Emiatt tehát (az elmélet fennállása esetén) léteznie kell egy pozitív korrelációnak a párok különböző tulajdonságai között.

Számos tanulmány elemezte a kapcsolatot a férfiak és nők végzettsége és fizikai vonzereje között (Elder 1969; Taylor–Glenn 1976; Stephens–Owen–Schaefer 1990). A kiinduló kérdés az volt, hogy a szebb, vagy a magasabb végzettségű nőknek van jobb esélye magas végzettségű férjre szert tenni. A tanulmányok egy másik csoportja a faji származás és a végzettség kapcsolatát vizsgálta (Kalmijn 1993; Schoen–Wooldredge 1989; Rosenfeld 2005). Hitsch, Hortacsu és Ariely (2006) pedig internetes ismerkedés esetében mérte az átváltásokat a küllem és a jövedelem, illetve a jövedelem és a faji származás között.

A csereelmélet mellett (vagy helyett) a hasonlóság lehet a másik fő mechanizmus a párválasztásban. Az, hogy a hasonló emberek vonzzák egymást, a szociálpszichológia egyik alapvetése, a szociológiában pedig a homofília elmélete épül erre. A homofília fogalma annak a jelenségnek a tömör leírására született, hogy „a barátságok jellegzetesen olyan emberek között alakulnak ki, akik bizonyos szempontból hasonlóak” (Lazarsfeld–Merton 1954). Ennek szociálpszichológiai alapja, hogy bizonyos alapvető értékeink elutasítása énünk eluta-

sítását jelenti, míg ezek elfogadása éniük igazolását (Festinger 1950). A hasonlóság szerepét kezdetben nem párválasztás, hanem barátságok kialakítása kapcsán vizsgálták (Lazarsfeld–Merton 1954; Newcomb 1961), később pedig az idegenek iránti vonzalommal kapcsolatban is igazolták hatását (Byrne 1971).

A preferenciák e két elméletének érdekessége, hogy mindkettőből a párok hasonlósága (homofília, homogámia) következik. A hasonlósághoz vonzódásra gondolva ez triviális. A csereelmélet esetében feltételezzük, hogy vannak magasabb „értéket” képviselők, és alacsonyabbra értékelt tulajdonságokkal rendelkezők, és az előzőek kölcsönösen egymást fogják választani, így az utóbbiak szintén csak maguk közül választhatnak. Felmerül azonban, hogy miként magyarázza a csereelmélet a homofiliát, ha az egyik partner egyvalamiben jobb, valami másban rosszabb, míg a másik ennek éppen az ellenkezője. Ha ezek kiegyenlítik egymást, elcserélhetők, így alkotva egy párt, akkor ez egyértelműen nem homofília. A válasz a kérdésre az, hogy jóllehet a csereelmélet ilyen jellegű heterofília kialakulását is magyarázza, a véletlenszerű párválasztáshoz képest azonban nagyobb eséllyel fog előfordulni homofília a csereelmélet fennállása esetén. Meg kell továbbá jegyezni, hogy ez a mechanizmus elméletileg csak akkor igaz, ha mindkét nem ugyanazokat a tulajdonságokat értékeli pozitívan. Számos kutatás született arról, hogy miben különböznek a nők és férfiak párválasztási preferenciái (Buss–Barnes 1986; Sprecher–Sullivan–Hatfield 1994; Li–Kenrick–Bailey–Linsenmeier 2002), és bár vannak nemi különbségek abban, hogy mely tulajdonság mennyire fontos, melyik tulajdonság pozitív és melyik negatív, a nemek értékelései általában megegyeznek, a fenti feltétel tehát kielégül.

A preferenciák és a homofília változása az első találkozástól a házasságig

Korábban a párválasztási preferenciákra egy adott pillanatban létrejövő döntéssel kapcsolatban tekintettünk. A párválasztás viszont nem egyetlen döntés: döntések sorozatáról van szó, és e folyamat során különböző tulajdonságokat mérlegelünk. Ez különösen fontos az internetes és a személyes ismerkedés összehasonlításakor, mivel azoknak a tulajdonságoknak a sorrendje, amelyeket online és offline mérlegelünk, különbözik.

Az inger – érték – szerep elmélet (Murstein 1971, 1987) szerint az emberek más-más tulajdonságok alapján választják ki egymást a párkapcsolat különböző szakaszaiban. Legelőször olyan tulajdonságok játszanak szerepet a párválasztásban, amelyeket meg tudnak figyelni a kapcsolat kialakítása előtt. Ilyen például a szépség és vonzerő, az öltözködés, a másik hangja stb. A második, „érték” szakaszban az emberek megfigyelik, hogy alapvető értékeik összeillenek-e. Ezek után a pároknak még a házasság előtt figyelembe kell venniük az együttélésre vonatkozó elképzeléseiket. Ez a harmadik szakasz a „szerep” sza-

kasz, mely olyan tényezők megfontolását jelenti, mint a szerepekről alkotott elképzelések megfelelése, a szexuális összeillés és a személyiségek illeszkedése (Murstein 1971. 118). Murstein elméletét többen vitatták a '80-as években (Surra 1990). Stephen (1984, 1985) úgy érvelt, hogy a kapcsolatuk későbbi szakaszában lévő emberek nem azért hasonlítanak jobban egymásra, mert folyamatosan kiszűrjük azokat a partnereket, akikkel különböző szempontok szerint nem illenek össze, hanem arról van szó, hogy „a kapcsolatokban az emberek folyamatosan alakítják ki közös véleményüket, elképzeléseiket a dolgokról.” Stephen ezt a feltételezést longitudinális adatok alapján bizonyította, kimutatva, hogy a párok értékei egyre hasonlóbbá válnak a kapcsolat során. Megjegyzendő, hogy ezek az eredmények nem bizonyítják, hogy Murstein tévedett. Elképzelhető, hogy a két hatás párhuzamosan létezik.

A kirostálási hipotézis szerint azok az együttjárások és együttélések, amelyekben a felek heterogének, véget érnek, míg a homogének tovább fejlődnek a házasság felé (Blackwell–Lichter 2004. 719–720). Egy másik általánosan elterjedt feltételezés pedig, hogy az együttjárás és a házasság esetén más dolgok fontosak. A házasság a családalapításról szól, így a társadalmi státusz fontosabb a házasság esetén, mint az együttjárásnál. A szerzők megvizsgálták mindkét hipotézist, és kiderült, hogy az adatok nem igazolják egyiket sem.

A különböző tulajdonságok fontosságának megváltozásával kapcsolatban a párkapcsolat egyre komolyabbá válásával Kenrick et al. (1993) korrelációkat számolt saját magunk értékelése és a partnertől elvárt minimum szint között a kapcsolatok különböző típusai esetén. A korrelációk nem különböztek lényegesen akkor, ha együttjárásról és ha házasságról volt szó. Ha viszont egy egyszeri randevúra vonatkozó elvárásokat hasonlítjuk össze az együttjárással és a házassággal, lényegesebb különbségek láthatók: a korrelációk itt alacsonyabbak voltak.

Kötődés kialakulása

A párválasztást jelentő döntések sorozatában a párok feltételezhetően nem tökéletes racionális döntést hoznak, hanem például kialakul kötődés a partnerek között.

A befektetési modell (Rusbult 1980, 1983) azt feltételezi, hogy a jutalmak és költségek mellett még egy tényező befolyásolja a kapcsolattal való elégedettséget és az az iránti elköteleződést: a befektetések. A szerző kétféle befektetés hatását vizsgálta. Külsődlegesnek nevezte azokat a befektetéseket, amelyek nem a kapcsolatra vonatkoznak, de az ember elveszítheti, ha kilép a kapcsolatból. Ilyen például az otthon, ha két ember együtt él, vagy a barátok, ha közös barátaik vannak. Belső befektetéseknak hívja a szerző azokat, amelyek konkrétan a kapcsolatra vonatkoznak, mint például a kapcsolatba fektetett idő, pénz,

vagy érzelmi befektetés. Azt találta, hogy mindkét típusú befektetés növeli az elköteleződést a párkapcsolat iránt.

A kötődés kialakulásával a pszichológiai irodalomban is találkozhatunk. Hazan és Shaver (1987) leírta, hogy ugyanúgy, mint az újszülöttek és a gondviselőjük esetében, a párok között is kialakul kötődés. Az elszakadás által okozott reakciók és ezek megjelenési sorrendje azonos a két esetben: pánik és stressz, majd letargia és depresszió, végül eltávolodás (detachment). Emellett mindkét kapcsolattípus esetén jellemző az intim interakció és a testi érintkezés, amelyek erősítik a kötődést (Hazan–Diamond 2000). A párkapcsolatokban kialakuló kötődés (és az emberekre jellemző monogámia) magyarázható evolúciós érvelés alapján is (Hazan–Diamond 2000; Fraley–Shaver 2000; Brumbaugh–Fraley 2006).

A lehetőségek rendszere

Blau és Schwartz (1984) azt feltételezték, hogy ha egy városban nagyobb a heterogenitás, akkor a heterogámia (csoporton kívüliekkel kötött házasság) aránya is magasabb lesz, mivel a heterogénebb közegben az emberek egyszerűen nagyobb valószínűséggel találkoznak tőlük különbözőekkel, és ezáltal több kapcsolat is alakul ki olyan emberek között, akik egymástól különböznek. Ezt a korrelációt megvizsgálták a faj, származás, anyanyelv, etnikum, születési hely, munkahely és foglalkozás változóira, és mindegyik esetben statisztikailag szignifikáns pozitív korrelációt kaptak a heterogenitás és a csoportok közötti házasság között. Kalmijn és Flap (2001) tanulmánya arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen hatást gyakorol a párok közös csoporthoz való tartozása a homogámiára. Azt feltételezték, hogy azok a párok, amelyek esetében valamely szervezett keret közös, homogámabbak lesznek a szerint a tulajdonság szerint, amely szerint a keret feltételezhetően homogén. Hipotézisük szerint, akik az iskolából ismerik egymást, azok nagy valószínűséggel egykorúak, és azonos a végzettségük. További feltételezés, hogy a közös munkahely nagyobb valószínűséggel jelent azonos pozíciót a társadalmi rétegződésben, illetve, hogy a közös szomszédság, iskola, vagy családi kapcsolat növeli a vallási homogámia esélyét. Az adatok ezeket a hipotéziseket igazolták. McPherson és Smith-Lovin (1987) civil szervezeteket vizsgált. Az adatok alátámasztották a hipotézist, hogy minél heterogénebb a csoport, annál több lesz a csoportban a heterogén barátság.

Hipotézisek

E tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a párválasztás elméletei alapján különbözik-e a homofília internetes ismerkedés és személyes ismerkedés esetén. A cél tehát nem ezen elméletek összevetése, érvényességük tesztelése, hanem elsősorban az internetes párválasztás homofíliára gyakorolt hatásának előrejelzése.

A bemutatott korábbi kutatások és elméletek szempontjából az internetes párkeresés két ponton tér el a hagyományostól. Egyrészt a csoportheterogenitás nagysága különböző lehet – feltételezhetően az internetes ismerkedés helyszínei heterogénebbek, mint a személyes ismerkedés terei (például oktatási intézmények, munkahelyek, vagy baráti hálózatok). Másrészt, a potenciális partnerek tulajdonságai közül mások figyelhetők meg alaposan a kapcsolat kezdeti szakaszában internetes ismerkedés esetében.

A korábbi kutatások alapján (Blau–Schwartz 1984; Kalmijn–Flap 2001; McPherson–Smith-Lovin 1987) az várható, hogy a heterogénebb ismerkedési helyszín a párok hasonlóságának csökkenését eredményezi. Azonban elképzelhető az is, hogy internetes ismerkedés esetében ez az összefüggés nem áll fenn. A csoportheterogenitás és a homofília közötti makro-összefüggés hátterében azt a mechanizmust feltételezhetjük, hogy a heterogenitás növekedésével az emberek kevesebb magukhoz hasonló és több tőlük különböző emberrel találkoznak, márpedig a szociálpszichológia egy erős eredménye, hogy a találkozás gyakoriságának növekedése növeli a vonzalom kialakulásának valószínűségét (Festinger–Schachter–Back 1950; Segal 1974; Newcomb 1961). Elképzelhető azonban, hogy ez a mechanizmus az internetes ismerkedés esetében nem működik. Az interneten, a társkereső oldalakon ugyanis az emberek nem találkoznak egymással véletlenszerűen, csak azokkal veszik fel a kapcsolatot, akikkel szeretnének. Így nincsenek jelen nem szándékolt találkozások, amelyek különböző emberek között vonzalom kialakulásához vezetnének.

1. hipotézis:

A csoportheterogenitás növekedése nem jár együtt a homofília csökkenésével internetes társkereső oldalak esetében.

Természetesen a fentiek alapján az 1. hipotézis fennállását csak olyan tulajdonságok esetén várhatjuk el, amelyek megfigyelhetők a társkereső oldalak esetében. A felhasználók ugyanis ezeket használhatják keresési feltételként.

Emellett feltételezhető, hogy az emberek más tulajdonságok mérlegelése alapján választanak párt internetes ismerkedés esetében, mint személyesen. Ez pedig szintén befolyásolja a homofíliát. Murstein (1971, 1987) szerint a párválasztás folyamata döntések sorozata, mely során az idő elteltével más-más szempontokat mérlegelünk (és döntünk arról, hogy folytassuk-e a kapcsolatot,

vagy nem). Elsőként figyeljük meg a külső tulajdonságokat, a szépséget és vonzerőt, majd az értékeket, végül a szerepek összeegyeztethetőségét. A preferenciák alapján feltételezhető, hogy egy-egy lépésben az emberek magukhoz hasonló párt választanak (akár a homofília, akár a csereelmélet feltételezéseiből indulunk ki). Ha ehhez hozzáadjuk, hogy a párkapcsolat során a párok kötődnek korábbi partnereikhez (Rusbult 1980, 1983, Hazan–Shaver 1987), azt várhatjuk, hogy minél hamarabb és minél jobban megfigyelhető egy tulajdonság az adott ismerkedési környezetben, annál nagyobb lesz ebben a tekintetben a homofília.

Ezt a szabályt alkalmazva az internetes ismerkedés különböző formáira, a következő hipotézisek adódnak:

2.1. hipotézis

A társadalmi státus több indikátorára könnyű rákeresni a társkereső oldalakon. A chat oldalakon ezzel ellentétben általában nincs erre vonatkozó információ. A személyes találkozás során az embereknek van bizonyos korlátozott lehetőségük arra, hogy társadalmi státuszukat jelzések formájában kifejezzék, illetve számos ismerkedési helyszín (pl. oktatási intézmények) eleve viszonylag homogén társadalmilag. Ennek alapján azt feltételezem, hogy a társadalmi státusz szerepe a párválasztásban a társkereső oldalakon jelentős lesz, a chat oldalakon lesz ennek legkisebb szerepe és a személyes találkozások esetében e két érték között alakul. Várhatóan a homofília is ennek megfelelően alakul.

2.2. hipotézis

A származásról (családi háttérrel) a társkereső oldalak jellemzően nem tartalmaznak információt. Erre vonatkozóan a személyes találkozások esetében van egy korlátozott jelzési lehetőség, illetve a személyes ismerkedés egyes helyszínei (pl. a lakókörnyezet, ahol az emberek felnőnek, vagy a felsőoktatási intézmények) e szerint is bizonyos mértékig homogének. Ezért várható, hogy a párok homofíliája is kisebb lesz származás szerint az internetes ismerkedés esetében, mint személyes esetben.

Módszerek, adatok

Annak vizsgálatára, hogy hogyan alakul a homofília az internetes ismerkedés esetén, interneten megismerkedett párok megfelelő nagyságú mintájára volt szükség. És bár az internetes ismerkedés, amint erről korábban szó volt, manapság nem tekinthető ritkaságnak vagy egzotikumnak, hanem az ismerkedés egy egyre inkább bevett és széles körben ismert módja, az interneten megis-

merkedett párok aránya a társadalomban még alacsony. Ezért a hipotézisek vizsgálatához olyan mintavételre volt szükség, ahol az interneten megismerkedett párok gyakorisága nagyobb. Emiatt mintavételre az internetes társkereső oldalakat választottam. Ezen a mintán lehetőség van a személyes ismerkedéssel történő összehasonlításra is, hiszen egy adott pillanatban a társkereső oldal felhasználói között gyakori, hogy valaki még nem találkozott senkivel az internetről, de személyes ismerkedésben már van tapasztalata. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az internetes társkeresők tagjai, akik személyesen is ismerkedtek, valószínűleg nem reprezentálják az összes „hagyományos módon” ismerkedőt. Egyrészt a populáció eleve eltér a teljes népességtől, hiszen internethasználókról van szó. Másrészt azok, akik regisztráltak a társkereső oldalra, szintén szisztematikusan eltérhetnek az „egyszerű” internethasználóktól. Emiatt tehát a kutatás eredményei korlátozottak, ugyanis e szelekció hatását a homofiliára a módszer miatt nem lehet figyelembe venni, nem lehet mérni. Ehhez külön összehasonlító mintára lett volna szükség a teljes népességből és/vagy az internethasználókból, azonban a kutatás keretei erre nem adtak lehetőséget.

Az 1. hipotézis vizsgálatához különböző társkereső oldalakra vonatkozóan van szükség a heterogenitás és a párok homofiliájának adataira. A potenciális társkereső oldalak kiválasztása során kiderült, hogy a kisebb, valamilyen csoportra specializálódott oldalak felhasználóinak száma alacsony, így a feltételezhető mintanagyság nem lett volna elegendő a vizsgálathoz. Ezért a nagyobb, általános társkereső oldalakkal vettem fel a kapcsolatot, melyek közül kettő vállalta a kutatásban való együttműködést.

A homofiliára vonatkozó adatokat a párok egyik tagjának megkérdezésével gyűjtöttem, rákérdezve a kérdezett saját, illetve partnerének adataira.

Első társkereső oldal

Az adatgyűjtés a csajozas/pasizas.hu oldalon 2006. március 10. és március 30. között történt. A kutatáshoz a résztvevőket egy banner segítségével hívtam meg, melyet az oldal tagoknak szóló felületére helyeztek el az oldal üzemeltetői. Összesen 410 felhasználó kezdte meg a kérdőív kitöltését, az első, demográfiai adatokról szóló oldalt 368 személy töltötte ki, és 293 ért el a kérdőív végéig. Az átlagos kitöltési idő 11 perc volt. A vizsgálat 20 napos időszakában kb. 18 ezer felhasználó lépett be az oldalra, ami azt mutatja, hogy a banner nem volt igazán hatékony módja a felhasználók megkeresésének.

A kérdőívben rákérdeztem, hogy a felhasználók megismerkedtek-e már olyan valakivel az internetről, akivel legalább kétszer személyesen is találkoztak. A válaszadók közül 108 számolt be az társkereső oldalon való korábbi megismerkedésről, amely ezt a feltételt kielégítette.

A válaszadók kisebb része (36%) nő, többsége (64%) férfi volt. Felsőfokú végzettséggel 37%, középfokú vagy szakmunkás végzettséggel 61%, és befejezett általános iskolai végzettséggel 12% rendelkezett. A válaszadók között igen jelentős volt a fiatalok aránya az internethasználó népesség összetételéhez képest is (1. táblázat). A fiatalok magas aránya állt a viszonylag alacsony átlagos végzettség háttérében is: az általános iskolai végzettségűek 84%-a, a középfokú végzettségűek közül pedig 46% még tanuló volt.

Második társkereső oldal

Az adatgyűjtés a Randivonal társkereső oldalon 2007. március 20–27. között zajlott. A felhasználók meghívása a kutatásba e-mail segítségével történt, melyet az oldal munkatársai küldtek ki a felhasználók regisztrációkor megadott e-mail címére. A kutatás ideje alatt az oldal 94 000 regisztrált felhasználóval rendelkezett, akik közül 12 203-an töltötték ki a kérdőívet.

A kitöltők közül 73% töltötte ki végig a kérdőívet, 27% esett ki korábban. A válaszadók 48%-a volt nő, 52%-a férfi. Több mint felük (54%) rendelkezett felsőfokú végzettséggel, 45% középfokú vagy szakmunkás, és 1% általános iskolai végzettséggel. Az internethasználó népességhez viszonyítva a felhasználók tipikusan magasabb végzettségűek, míg életkor tekintetében azzal nagyjából megegyezőek (1. táblázat). A fiatalok alacsonyabb arányának megfelelően a tanulók aránya is kisebb volt ebben a mintában, mindössze a válaszadók 7%-a tanult még.

A nagyobb elemszám miatt ez a minta alkalmas volt az ismerkedési helyszín hatásának (2.1 és 2.2 hipotézis) vizsgálatára is. A párok homofiliájára vonatkozó információ itt is az egyik fél megkérdezésén alapult. Az ismerkedés helyszínére vonatkozóan azt a kérdést tettem fel, hogy a kérdezett hol ismerkedett meg legutóbbi partnerével. Azok közül, akiknek volt valaha partnerük, 3344 (51%) személyesen ismerkedett meg legutóbbi partnerével, 1508 (23%) a társkereső oldalon, 1182 (18%) más társkereső oldalon, és 473 (7%) chaten vagy messenger programot használva. A kapcsolat típusa szerint a legutolsó kapcsolatot 11% minősítette alkalmi találkozásnak, 26% együttjárásnak, 11% válaszolta, hogy együtt éltek, 3% számolt be házasságról és 5% választotta az „egyik sem” kategóriát, mely az alkalmi szexuális kapcsolatokat is tartalmazta.

*1. A minta megoszlása nem, végzettség és életkor szerint, %
Sample by sex, educational attainment and age, %*

	1. társkereső oldal N=368	2. társkereső oldal N=12 203	Online népesség (18 év felett)	Teljes népesség (18 év felett)
Nem				
Férfi	63,7	52,1	47,2	46,9
Nő	36,3	47,9	52,8	53,1
Iskolai végzettség				
8 általános	11,9	0,9	4,4	27,1
Szaktudás	12,2	11,6	21,3	56,3
Érettségi	48,8	33,2	43,8	
Felsőfokú	27,1	54,2	30,5	16,5
Korcsoport				
–29	69,7	32,8	29,3	20,6
30–39	19,9	31,7	30,4	19,6
40–49	6,7	20,6	19,6	15,7
50–59	3,4	12,7	13,0	18,5
60–	0,3	2,2	7,6	25,5

Adatok forrása: TÁRKI Omnibusz kutatás, 2008. június (online népesség), Eurostat adatbázis (2008. teljes népesség).

A homofília és a csoportheterogenitás mérőszámai

A homofília mérése különböző módszerekkel történhet. Blau és Schwartz (1984), illetve Kalmijn és Flap (2001) például a csoporton belüli házasság arányát használja. Egy másik lehetőség, amit például McPherson és Smith-Lovin (1987) használt, a diádok (esetükben barátok) közötti átlagos különbség mérése. Ezek közül én ez utóbbit használom, mivel ebben az esetben nem veszítjük el az információt a skálák lefelé transzformálása következtében. Fontos megjegyezni, hogy a dichotóm (megegyező/különböző) és a különbség-alapú mérések gyakran eltérő eredményre vezethetnek (McPherson–Smith-Lovin–Cook 2001).

A csoportheterogenitás és a homofília összefüggésének vizsgálatára (1. hipotézis) a két társkereső oldal életkor és végzettség szerinti összehasonlítása szolgált. Az életkor kódolása években történt, a végzettségé pedig ötfokú skála segítségével (1: nyolc általános 2: szaktudás, 3: érettségi, 4: főiskola, 5: egyetem).

Tekintve, hogy a befejezett iskolai végzettség mutatója a tanulók esetében félrevezető lehet, az első minta esetében a végzettség különbségének számításkor a tanulókat kihagytam a vizsgálatból. A második mintától megkérdeztem

azt is, hogy a tanulók milyen intézményben tanulnak. Ennek alapján bizonyos intézménytípusok (szakmunkásképző, főiskola, egyetem) esetében jól előrejelezhetőnek tekintetem a befejezett végzettséget, így ezt az értéket használtam. Az általános iskolában és gimnáziumban tanulók végzettségét ennél a mintánál is kihagytam az elemzésből a végzettség-különbség számításakor.

Az ismerkedés helyszínének homofíliára gyakorolt hatását a 2. társkereső oldal adatfelvétele alapján elemzem. A végzettség szerinti homofília mellett a származás szerinti homofíliát is vizsgálom. A származás mérőszámaként az apa végzettségét használom, melyet ugyanazon az ötfokú skálán mérek, mint az iskolai végzettséget.

Meg kell jegyezni, hogy a homofília ilyen különbségi mérőszámmal való mérése azon az erős implicit feltevésen nyugszik, hogy a változók, beleértve a végzettséget is, intervallumskálán mérhetők. Azaz, a módszer használatával feltételezem, hogy ugyanannyira különböző egy szakmunkás-érettségi végzettségű pár, mint egy főiskolát-egyetemet végzett (mindkét esetben 1 a különbség a skálán). Mivel elképzelhető, hogy ez a feltételezés nem helytálló, a számításokat az ilyen feltételezést nem használó egyezik/nem egyezik-típusú mérésekkel is kontrollálom.

A csoportheterogenitás mérésére a párok közti különbség értékét használtam, feltételezve, hogy a csoport tagjai véletlenszerűen választanak társat. Itt figyelembe vettem azt is, hogy a két nem megoszlásai eltérnek egymástól, és az emberek ellenkező nemű társat választanak. Fontos megjegyezni: abból következően, hogy a két nem között eltérések vannak, bizonyos mértékű különbség mindenképpen lesz a párok esetében. Ez elsősorban a végzettséggel kapcsolatban merül fel. Ismert, hogy míg az idősebb generációk körében hagyományosan a férfiak értek el magasabb végzettséget, az elmúlt évtizedekben a felsőoktatásban a nők vesznek részt nagyobb arányban (Róbert 2000; Fényes–Pusztai 2006). Ehhez járul még hozzá az, hogy az általam használt ötös felosztás a középfokú végzettségek között különbséget tesz szakmunkás és érettségi végzettség között, melyek közül a férfiak körében a szakmunkás gyakoribb.

*2. A férfiak és nők végzettségének megoszlása a mintában, %
Educational attainment of men and women in the sample, %*

	1. társkereső oldal		2. társkereső oldal	
	férfi	nő	férfi	nő
Iskolai végzettség				
8 általános	5,7	22,7	1,1	0,6
Szakmunkás	13,9	9,2	15,9	6,5
Érettségi	51,7	43,7	30,5	32,1
Főiskola	14,4	17,6	33,6	44,0
Egyetem	14,4	6,7	18,9	16,7

Eredmények

A csoportheterogenitás hatása

Az átlagos korkülönbségek véletlen párválasztás esetén (csoportheterogenitás) és a valós párok átlagos korkülönbsége (homofília) a 3. táblázatban láthatók. A véletlen párválasztás esetében az is figyelembe van véve, hogy a párok csak ellentétes neműek lehetnek. Életkor szerint a két társkereső oldal közül a második minta láthatóan heterogénebb. A párok átlagos különbözősége is nagyobb ennek az oldalnak az esetében. Végzettség tekintetében fordított a helyzet, ebből a szempontból az első minta a heterogénebb. A valós pároknál mért átlagos végzettségkülönbség szintén az első társkereső oldalon nagyobb, azonban a két oldal között – ellentétben az életkorral – végzettség szempontból nincs statisztikailag szignifikáns különbség. Ennek alapján úgy tűnik, nem állítható, hogy az internetes ismerkedés esetében ne lenne hatása a csoportheterogenitásnak.

Érdekes egy pillantást vetni arra is, hogyan alakul a csoportheterogenitás és a valós párok közötti különbözőség aránya a két tulajdonság esetében. Míg életkor szempontjából kb. háromszoros eltérés található, végzettség szerint a heterogenitás a valós párok átlagos különbségének kb. másfélszerese, azaz végzettség szerint a valós választás közelebb esik a véletlenszerűhöz, mint életkor szerint. Ez annak jele, hogy a párválasztásban az életkor fontosabb tényező, mint a végzettség.

3. Csoportheterogenitás és homofília

Group heterogeneity and homophily

	Átlagos különbség véletlen választás esetén		Valós párok közötti átlagos különbség	
	1. társkereső	2. társkereső	1. társkereső	2. társkereső
Életkor	9,97	12,87	3,64	4,33*
Iskolai végzettség	1,23	1,02	0,76	0,70

* A homofília különbözősége statisztikailag szignifikáns ($p = 5\%$) független mintás t-próba alapján.

Az ismerkedés helyszínének hatása

Az átlagos végzettségbeli különbség az ötfokú skálán 0,75 volt. Érdekes eredmény, hogy a társkereső oldalak és a személyes találkozáshoz képest se nem csökkentették, se nem növelték a homofíliát. Magasabb volt viszont a

chaten való megismerkedés esetében. A társkereső oldalon és a chaten való találkozás közötti különbség statisztikailag szignifikáns volt (varianciaanalízis alapján 5%-os szinten). A személyes találkozás és a chat közötti különbség 10%-os szinten volt különböző. Mindkét eredmény megfelel a 2.1. hipotézisnek.

A végzettség mellett a származás hatását is vizsgáltam, amit az apa végzettségével mértem. A szülők végzettsége nem figyelhető meg a társkereső oldalon, mivel erre vonatkozóan nincs kérdés az adatlapon. A 2.2. hipotézisnek megfelelően azt találtam, hogy a homofília valóban személyes találkozás esetén volt nagyobb, mint a társkereső oldalakon történő megismerkedésnél. A chat oldalakon való ismerkedés azonban nem különbözött szignifikánsan a két másik helyszíntől.³

4. Homofília személyes ismerkedés, társkereső oldalon, illetve chaten való találkozás esetén

Homophily in the case of face to face encounter, and meeting on online dating sites and on chat

	Személyes	Társkereső oldal	Chat oldal
Átlagos különbség a pár tagjai között			
Iskolai végzettség	0,72 _{ab}	0,70 _a	0,81 _b
Származás	0,91 _a	1,02 _b	0,95 _{ab}

Az azonos sorban található értékek közül azok, melyeknek nincsenek közös indexei, $p < 5\%$ szinten statisztikailag különböznek varianciaanalízis és Tukey-féle post hoc teszt alapján.

A fenti elemzés mindössze az első találkozás helyszíne szerint vizsgálta a homofíliát. Könnyen elképzelhető azonban, hogy a találkozás helyszíne helyett más, nem megfigyelt különbségek okozzák ezeket a különbségeket. Adódik például a kapcsolat szorosága mint alternatív magyarázat: feltételezhető, hogy a személyesen találkozott párok között több a szorosabb kapcsolat, és az is, hogy szorosabb kapcsolatok esetében nagyobb a homofília (homogámia). Elsőként ennek a kérdésnek a kétváltozós elemzését, majd a demográfiai változókat is tartalmazó többváltozós modelleket mutatom be.

³ A különbség alapú mérőszámok mellett a kérdést megvizsgáltam „egyező/nem egyező” dichotóm mérőszámokkal is. Az eredmények megegyeznek a fent bemutatottakkal: a végzettség szerinti homofília nagyobb a társkereső oldalakon, mint a chat oldalakon megismerkedett párok esetében, és a származás szerint nagyobb személyes találkozás, mint ismerkedési oldalak esetében. Ezzel a módszerrel viszont a két összefüggésből csak az utóbbi szignifikáns statisztikailag (Khí négyzet teszttel, $p = 5\%$ -on).

A kapcsolat szorossága és a homofília közötti összefüggésről szól a kirostálási hipotézis (Blackwell–Lichter 2004), így ezt az alternatív magyarázatot mindenképp meg kell vizsgálni.

Az 5. táblázat felső felében látható a kapcsolat szorosságának megoszlása aszerint, hogy hol találkozott a pár. Látható, hogy az erősebb kapcsolatok (az együttélés és a házasság) gyakrabban fordul elő a személyesen találkozott párok, mint internetes ismerkedés esetén. Ez a mintavételre vezethető vissza: a kérdezetteknek a legutóbbi kapcsolatukat kellett megnevezni, és az internetes ismerkedés egy viszonylag új és növekvő népszerűségű forma. Emiatt a régebbi (következésképpen erősebb) kapcsolatok felülreprezentáltak a személyes találkozások esetében. Ez a keresztmetszeti eredmény azonban egyáltalán nem prediktív az interneten kialakult kapcsolatok várható mélységére és tartósságára vonatkozóan. (Ezzel kapcsolatban lásd McKenna–Green–Gleason 2002, illetve Tokody 2009.)

Az 5. táblázat alsó felében a párok tagjai közötti átlagos végzettségbeli és származási különbségek láthatók a kapcsolattípusok szerint. Az adatok nem mutatnak szignifikáns különbséget az együtt járás, együtt élés és a házasság között. Ez ellentmond a kirostálási hipotézisnek, miszerint az erősebb kapcsolattípusok felé haladva a homofília növekedne.

5. A kapcsolat szorosságának hatása, %
Effect of relationship's closeness, %

	Alkalmi találkozások	Együttjárás	Együttélés	Házasság	Egyéb
A párok megoszlása a kapcsolat szorossága szerint					
Személyes találkozás	13,9	45,9	25,6	10,5	4,1
Társkereső oldal	25,9	53,5	12,3	1,3	7,1
Chat	27,3	46,6	16,6	1,7	8,1
Átlagos különbség a pár két tagja között ¹					
Iskolai végzettség	0,70 _a	0,73 _{ab}	0,74 _{ab}	0,76 _{ab}	0,82 _b
Származás	0,98 _a	0,91 _a	0,97 _a	0,95 _a	0,92 _a

¹ Az azonos sorban található értékek közül azok, melyeknek nincsenek közös indexei, $p < 5\%$ szinten statisztikailag különböznek varianciaanalízis és Tukey-féle post hoc teszt alapján.

A hatások együttes vizsgálata céljából a kétváltozós elemzés mellett többváltozós regressziós modelleket vizsgáltam. Ezekben az eddigiek mellett demográfiai háttérváltozók bevonására is lehetőség volt.

A 6. táblázatban látható lineáris regressziós modellekben a függő változó a párok közötti átlagos végzettség különbség (1–3. modell) és származási különbség (4–6. modell) ötfokú skálán kifejezve.

6. Lineáris regressziós modellek
Linear regression models

Függő változó:	1. modell Végzettség- különbség (0-4)	2. modell Végzettség- különbség (0-4)	3. modell Végzettség- különbség (0-4)	4. modell Származási különbség (0-4)	5. modell Származási különbség (0-4)	6. modell Származási különbség (0-4)
Függő változók						
Megismerke- dés helye ¹						
Személyes (társkereső oldalhoz képest)	0,010	0,011	-0,028	-0,126**	-0,100*	-0,110**
Chat (társke- reső oldalhoz képest)	0,106*	0,114**	0,082	-0,087	-0,026	-0,061
Chat (szemé- lyeshez ké- pest)	0,096*	0,103*	0,110*	0,039	0,074	0,050
Kapcsolat típusa ²						
Alkalmi találkozások	-0,038	-0,055	-0,124**	0,055	0,047	0,052
Együttélés	0,009	0,004	-0,019	0,080	0,077	0,079
Házasság	0,045	0,010	0,025	0,074	0,028	0,026
Egyéb	0,044	0,028	0,025	0,163	0,139	0,169
Iskolai végzettség		-0,063***	-0,071***		0,077***	0,077***
Életkor		0,002**	0,001		0,007***	0,007***
Származás (apa végzett- sége)			-0,033**			0,021
Végzettségkü- lönbség						0,117***
Származási különbség			0,063***			

b paraméterek

¹ A paraméterek két külön regressziós becslésből származnak, egyik esetben a társkereső oldal, másik esetben a személyes találkozás volt a referencia kategória. Tekintve, hogy a két modell között mindössze ennyi a különbség, a kontrollváltozók statisztikai megegyeznek a két esetben.

² Referenciakategória: együttjárás.

*: $p < 5\%$ ** $p < 1\%$ *** $p < 0.1\%$ (t teszt)

A lineáris regressziós specifikációban kimutatható, hogy a személyes ismerkedéshez képest a chaten megismerkedett párok esetében kisebb a végzettségi homofília (1. modell) – ez a különbség a kétváltozós modellben csak 10%-

on volt szignifikáns. Ez a hatás megmarad akkor is, ha az életkorra és a végzettségre kontrolláljuk a modellt (2. modell), illetve a származás és a származás szerinti homofília bevonásával is. (3. modell). Az is kimutatható, hogy a chaten az internetes társkeresőhöz képest is kisebb a homofília. Ez a hatás igaz a végzettségre és az életkorra kontrollálva is. Abban az esetben viszont már nem mutatható ki, ha a származást és a származás szerinti homofiliát is bevonjuk a modellbe.

A személyes találkozás esetén kimutatható a nagyobb származási homofília a társkereső oldalakhoz képest, a megismerkedés helyszínét (4. modell), majd az életkort és a végzettséget (5. modell) is bevonva, sőt, a származással és a végzettségkülönbséggel kontrollálva is (6. modell).

A kapcsolattípusok hatásáról a regressziós modellek alapján sem látszik, hogy az erősebb kapcsolatok növekvő homofiliával járnának.

Másrészt viszont felfedezhető, hogy a végzettségi homofília a végzettség növekedésével növekszik. Ez a hatás megmarad a származás hatásával kontrollálva is, melynek növekedése kisebb mértékben, de szintén magasabb homofiliával jár együtt (3. modell). A végzettség és a homofília közötti pozitív összefüggés nem mond ellent a korábbi kutatásoknak. Mare (1991. 23) adatai azt mutatják, hogy a magas végzettségűek (16 évig vagy hosszabb ideig tartó tanulás) nagyobb valószínűséggel létesítenek homofil kapcsolatot, mint az alacsony végzettségűek (10 évnél kevesebb tanulás) az Egyesült Államokban. Bukodi (2004) kimutatta, hogy Magyarországon a homogámia esélye mind a magas (felsőfokú), mind az alacsony (8 általános) végzettségűek esetében magasabb a két érték közötti végzettséghez képest. Mivel az e tanulmányban vizsgált mintában nagyon kicsi az alacsony (8 általános) végzettségűek aránya, a Bukodi által talált U alakú összefüggés első felét (alacsony és közepes iskolai végzettségűek közti különbség) nem tudtam vizsgálni (egyébként a bemutatott lineáris specifikáció nem is teszi lehetővé az U alakú összefüggés tesztelését.). Az eredményül kapott végzettséggel együtt növekvő homofília arra utalhat, hogy a Bukodi által talált U alakú összefüggés második felét (közepes és magas végzettségűek közti különbség a végzettség szerinti homofiliában) mutatja a regressziós modell.

Emellett kimutatható egy pozitív összefüggés a két típusú vizsgált homofília között. Ez nem meglepő, tekintve, hogy a saját végzettség és az apa végzettsége rendszerint erősen korrelál, ha tehát egy kapcsolat homofil az egyik jellemző szerint, akkor nagy valószínűséggel a másik szerint is az lesz (3, 6. modell).

Meglepőbb eredmény viszont a végzettség és a származási homofília között talált negatív összefüggés: magasabb végzettségű párok esetén valamivel kevésbé fontos a származás (5, 6. modell). Ennek magyarázata további kutatásokat igényelne⁴

⁴ A modelleket a homofiliát dichotóm változóként kezelő módszerrel is megvizsgáltam. Ebben az esetben a lineáris regressziós modelleket logisztikus regressziósra cseréltem. A

Következtetések

Magyarországon az internetes társkeresés fontos jellemzője, hogy jelenleg főképp nagy, általános társkereső oldalakon történik. Egy-egy ilyen oldalon többtízezer aktív felhasználó található a társadalom gyakorlatilag minden internet-hozzáféréssel rendelkező rétegéből. Ezek az emberek a hagyományos, személyes ismerkedési helyszíneken (például iskolákban, munkahelyeken, szórakozóhelyeken) kis eséllyel találkoznának. Így az internetes ismerkedés potenciálisan csökkentheti a homofiliát és a homogámiát. A kutatás keretei nem tették lehetővé annak vizsgálatát, hogy milyen különbségek vannak azok között, akik nem használnak internetes társkeresőt, és akik igen, ugyanis az ismerkedés módjának hatását az internetes társkeresők populációján vizsgáltam.

A tanulmányban elemeztem, hogy a csoportheterogenitásnak van-e hatása egyáltalán az internetről kezdeményezett párválasztásra. Ez az összefüggés a személyes találkozások esetében korábbi kutatások által igazolt. Egy lehetséges mikromechanizmus ennek hátterében az a jól ismert szociálpszichológiai tény, hogy a gyakori találkozás növeli a vonzalom kialakulásának valószínűségét. Az internetes ismerkedés esetében azonban nem triviális, hogy van ilyen hatás. A társkereső oldalakon beépített keresők segítik a pártalálást, így elképzelhető, hogy egyáltalán nincsenek véletlen találkozások. Emellett, míg a pártalálás hagyományos közösségeiben (például egy iskolában vagy munkahelyen) számos találkozás, interakció történik függetlenül attól, hogy a felek épp tetszenek-e egymásnak, az ismerkedési oldalakon ilyenek nincsenek, az emberek csak azokkal veszik fel a kapcsolatot, akikkel „randizni” akarnak.

A csoportheterogenitás hatásának vizsgálata az interneten két magyar oldal összehasonlításával történt életkor és végzettség szerint. Az eredmények azt mutatják, hogy az elmondottak ellenére feltételezhetően van hatása a csoportheterogenitásnak, legalábbis amennyire ebből a kevés adatból általánosítani tudunk. Kérdés, mivel magyarázható ez a jelenség. Egy lehetséges magyarázat, hogy az emberek nem mindig használják a keresési lehetőségeket a társkereső oldalakon, néha csak nézelődnek, írnak az új felhasználóknak stb. Ezt igazolja, hogy a randivonal.hu-n például 2010 márciusában a számos keresési lehetőség közül 19%-ot tett ki a böngészés használata, további 30% volt az egyszerű térképes kereső használata, ahol életkor és megye szerint lehet keresni. Az online lista böngészése 9%-ot tett ki. A bonyolultabb, részletes keresőt, ahol az

módszer várható következménye, hogy a lineáris regressziókkal talált hatások egy része így nem áll fenn, vagy gyengül. Ez történt a chat változó hatásával a végzettség szerinti homofiliára, a többi, lineáris regressziók esetében talált hatás azonban ezzel a specifikációval is kimutatható volt.

összes tulajdonságra lehet keresni, illetve az ehhez hasonló extra keresőt pedig összesen 24% használta. Azaz annak ellenére, hogy az oldalon szinte mindenre lehet keresni, ezeket a lehetőségeket a felhasználók csak egy része használja ki.

A címben megfogalmazott kérdéssel kapcsolatban a konklúzió az, hogy a társkereső oldalak nem csökkentették a homofiliát végzettség szempontjából, ami megfigyelhető tulajdonság volt az oldalon, míg származás szerint, amiről nem volt adat a társkereső oldalon, a homofília csökkent.

Ahhoz, hogy tudjunk mondani valamit az internetes ismerkedés homofiliára gyakorolt hatásának nagyságáról, érdemes az eredményeket korábbi kutatásokkal, illetve más, nem internetes kontextus hatásokkal összevetni. Dutton, Helpser, és Whitty (2009) azt találta, hogy az interneten megismerkedett házaspárok 36%-a volt végzettség szerint különböző, míg a személyesen megismerkedettek esetében ez csak 21%. Ez lényegesen nagyobb különbség annál, mint amekkoráról ebben a kutatásban szó van. A különbséget magyarázhatja a vizsgált országok különbözősége, illetve a mintavétel különbözősége is: az ő mintájuk a házaspárokra nézve volt reprezentatív, míg ebben a kutatásban egyetlen társkereső oldal felhasználóit vizsgáltam. Így azok a különbségek, amelyek abból adódhatnak, hogy valaki használ-e egyáltalán társkereső oldalt, ebben a kutatásban nem jelentek meg. Emiatt azonban elmondható az is, hogy az ő eredményeik esetében lehetséges, hogy az internetes ismerkedést használók és nem használók közötti (például preferenciabeli) különbségek is hozzájárulhattak a hatáshoz, míg a fent bemutatott eredmények esetében ez nem merül fel.

A hatások nagysága összehasonlítható Kalmijn és Flap (2001) személyes ismerkedés helyszíneit vizsgáló kutatásával is. Megjegyzendő azonban, hogy az ő kutatásuk szintén házaspárokkal foglalkozott, míg itt mindenféle párkapcsolat szerepel a mintában, így az összehasonlítás lehetősége korlátozott. Végzettség szerint a chat oldalakon az azonos végzettségűek aránya 39% volt, míg a teljes mintában 43%. Az ennek megfelelő log-lineáris paraméter 0,18. Származás tekintetében az ismerkedési oldalon megismerkedett párok közül 37% volt azonos származású, míg a teljes mintában ez 40% volt. Az ennek megfelelő log-lineáris paraméter 0,17. Kalmijn és Flap (2001) tanulmányában a státusz-homogámia log-lineáris paraméterei a különböző ismerkedési helyszínek esetében 0,15–0,20 közöttiek, végzettség esetében pedig 0,05–0,41 közöttiek. Ez azt mutatja, hogy az internetes ismerkedés hatása nagyjából hasonló mértékű, mint a különböző személyes találkozási helyek között talált különbségek.

További érdekes eredménynek tekinthető a homofília változatlansága a párválasztás folyamatában a randevúzástól a házasságig. Ez ugyanis ellentmond a kirostálódási hipotézisnek, miszerint a heterogén párok nagyobb valószínűséggel szakítanak, míg a hasonlóak nagyobb eséllyel eljutnak a házasságig, így a kapcsolat előrehaladtával a homofília nő. Egyébként e hipotézis fennállására Blackwell és Lichter (2004) sem talált bizonyítékot az amerikai National Survey of Family Growth (1995) adatai alapján. Kérdés, hogy mi lehet ennek

az oka. Egy lehetséges magyarázat, hogy a kirostálódás még a párválasztás korábbi szakaszában játszódik le, például az első randevún. Ezt alátámasztják Kenrick et al. (1993) adatai, akik azt találták, hogy a végzettségi, életkorbeli, és faji hasonlóság szerepe megnő, ha már nemcsak egy egyszeri randevúról vagy szexuális kapcsolatról kérdezték az embereket, hanem együttjárásról. A rendszeres randevúzás, együttélés és házasság között azonban nem volt ilyen különbség. Természetesen ezt a feltételezést a társkereső oldalakat nem használó népesség körében is meg kellene vizsgálni.

HIVATKOZÁSOK

- Angelusz R.–Tardos R. (2005): A választói tömbök rejtett hálózata. In Angelusz R.–Tardos R. (szerk.): *Törések, hálók, hidak*. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. 65–160.
- Baker, A. (2002): What makes an online relationship successful? Clues from couples who met in cyberspace. *Cyberpsychology and Behavior*, 5, 363–375.
- Blackwell, D. L.–Lichter, D. T. (2004): Homogamy among dating, cohabiting and married couples. *The Sociological Quarterly*, 45, 719–737.
- Blau, P. M. (1977): *Inequality and heterogeneity. A primitive theory of social structure*. Free Press, New York.
- Blau, P. M.–Schwartz, J. E. (1984): *Crosscutting social circles. Testing a macrostructural theory of intergroup relations*. Transaction Publishers, New Brunswick, NJ.
- Brumbaugh, C. C.–Fraleigh, R. C. (2006): The evolution of attachment in romantic relationships. In M. Mikulincer–G. S. Goodman (eds.): *The dynamics of romantic love: Attachment, caregiving, and sex*. Guilford Press, New York. 71–101.
- Bukodi, E. (2002): Who and when marries whom? Life-course and historical changes in marital selection in Hungary. *Review of Sociology of the Hungarian Sociological Association*, 8, 5–35.
- Bukodi, E. (2004): *Ki, mikor, kivel (nem) házasodik? Párválasztás Magyarországon*. Századvég Kiadó, Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Budapest.
- Buss, D.–Barnes, M. (1986): Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 559–570.
- Byrne, D. (1971): *The attraction paradigm*. Academic Press, New York.
- Collins, R. (2004): *Interaction ritual chains*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Dutton, W.–Helsper, E. J.–Whitty, M. (2008): *Marriage and the Internet*. Retrieved July 09, 2009, from http://www.oii.ox.ac.uk/research/20080730_eHarm_EHSlides.pdf.
- Elder Jr., G. H. (1969): Appearance and education in marriage mobility. *American Sociological Review*, 34, 519–533.
- Festinger, L.–Schachter, S.–Back, K. (1950): *Social pressures in informal groups*. Stanford University Press, Stanford, CA.
- Fényes, H.–Pusztai, E. (2006): Férfiak hátránya a felsőoktatásban egy regionális minta tükrében. *Szociológiai Szemle* 16/1. 40–59.

- Fiore, A. T.–Donath, J. S. (2005): Homophily in online dating: When do you like someone like yourself? In *CHI '05 extended abstracts on Human factors in computing systems*. ACM Press, New York. 1371–1374.
- Fraley, R. C.–Shaver, P. R. (2000): Adult romantic attachment: Theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4, 132–154.
- Hardie, E.–Buzwell, S. (2006): Finding love online: The nature and frequency of Australian adults' Internet relationships. *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, 4, 1–14.
- Hazan, C.–Shaver, P. R. (1987): Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–52.
- Hazan, C.–Diamond, L. M. (2000): The place of attachment in human mating. *Review of General Psychology*, 4, 186–204.
- Hitsch, G.–Hortacsu, A.–Ariely, D. (2006): *What makes you click? Mate preferences and matching outcomes in online dating*. Retrieved July 09, 2009, from <http://home.uchicago.edu/~hortacsu/onlinedating.pdf>.
- Homans, G. C. (1961): *Social behavior: Its elementary forms*. Harcourt, Brace és World, New York.
- Kahneman, D.–Tversky, A. (1979): Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47, 263–291.
- Kalmijn, M. (1993): Trends in black/white intermarriage. *Social Forces*, 72, 119–146.
- Kalmijn, M. (1998): Intermarriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual Review of Sociology*, 24, 395–421.
- Kalmijn, M.–Flap, H. (2001): Assortive meeting and mating: Unintended consequences of organized settings for partner choices. *Social Forces*, 79, 1289–1312.
- Kenrick, D. T.–Groth, G. E.–Trost, M. R.–Sadalla, E. K. (1993): Integrating evolutionary and social exchange perspectives on relationships: Effects of gender, self-appraisal, and involvement level on mate selection criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 951–969.
- Lazarsfeld, P.–Merton, R. K. (1954): Friendship as a social process: A substantive and methodological analysis. In M. Berger–T. Abel–C. H. Page (eds.), *Freedom and Control in Modern Society*. Van Nostrand, New York. 18–66.
- Li, N. P.–Kenrick, D. T.–Bailey, M. J.–Linsenmeier, J. A. W. (2002): The necessities and luxuries of mate preferences: Testing the tradeoffs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 947–955.
- Mare R. D. (1991): Five decades of educational assortative mating. *American Sociological Review*, 56, 15–32.
- McKenna, K. Y. A.–Green, A. S.–Gleason, M. E. J. (2002): Relationship formation on the Internet: What's the big attraction? *Journal of Social Issues*, 58, 9–31.
- McPherson, J. M.–Smith-Lovin, L. (1987): Homophily in voluntary associations: Status distance and the composition of face-to-face groups. *American Sociological Review*, 52, 370–379.
- McPherson, M.–Smith-Lovin, L.–Cook, J. (2001): Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415–44.
- Mesch, G.–Talmud, I. (2007): The impact of online relations on homophily: A social network analysis. *Journal of Research on Adolescence*, 17, 455–466.

- Murstein, B. I. (1971): A theory of marital choice and its applicability to marriage adjustment. In B. I. Murstein (ed.), *Theories of attraction and love*. Springer, New York.
- Murstein, B. I. (1987): Clarification and extension of the SVR theory in dyadic pairing. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 929–933.
- Newcomb, T. M. (1961): *The acquaintance process*. Holt, Rinehart és Winston, New York.
- NRC Market Research (2006): Férfi túlsúly az internetes társkeresőkben. Retrieved July 09, 2009, from http://www.nrc.hu/hirek?news_id=374&page=details.
- Rice, R. E.–Love, G. (1987): Electronic emotion: Socioemotional content in a computer-mediated network. *Communication Research*, 14, 85–108.
- Róbert P. (2000): Bővülő felsőoktatás – ki jut be? *Educatio* 9/1. 79–94.
- Rosenfeld, M. J. (2005): A critique of exchange theory in mate selection. *American Journal of Sociology*, 110, 1284–1325.
- Rusbult, C. E. (1980): Commitment and Satisfaction in Romantic Associations. A Test of the Investment Model. *Journal of Experimental Social Psychology* 16, 172–186.
- Rusbult, C. E. (1983): A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 101–117.
- Scheff T. J. (1990): *Microsociology. Discourse, emotion and social structure*. The University of Chicago Press, Chicago, London.
- Schmitz, A.–Skopek, J.–Blossfeld, H. (2009): *Classifying Dyadic Interactions – The example of a virtual marriage market*. Presentation at the General Online Research Conference, Vienna, April 08, 2009.
- Schoen R.–Wooldredge J. (1989): Marriage choices in North Carolina and Virginia, 1969–71 and 1979–81. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 465–481.
- Schoen, R.–Weinick R.M. (1993): Partner choice in marriages and cohabitations. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 408–414.
- Segal, M. (1974): Alphabet and attraction: An unobtrusive measure of the effect of propinquity in a field setting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 30, 654–657.
- Sproull, L.–Kiesler, S. (1986): Reducing social context cues: Electronic mail in organizational communication. *Management Science*, 32, 1492–1512.
- Sprecher, S.–Sullivan, Q.–Hatfield, E. (1994): Mate selection preferences: Gender differences examined in a national sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 1074–1080.
- Stephen, T. D. (1984): A symbolic exchange framework for the development of intimate relationships. *Human Relations*, 37, 393–408
- Stephen, T. D. (1985): Fixed-sequence and circular-causal models of relationship development: Divergent views on the role of communication in intimacy. *Journal of Marriage and the Family*, 47, 955–963.
- Stevens G.–Owens D.–Schaefer E. C. (1990): Education and attractiveness in marriage choices. *Social Psychological Quarterly*, 53, 62–70.
- Surra, C. (1990): Research and theory on mate selection and premarital relationships in the 1980s. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 844–865.

- Taylor P. A.–Glenn N. D. (1976): The utility of education and attractiveness for females' status attainment through marriage. *American Sociological Review*, 41, 484–498.
- Thibaut, J. W.–Kelly, H.H. (1959): *The social psychology of groups*. John Wiley and Sons Inc., New York.
- Tokody, B. (2009): *Ismerkedés 2.0: Mennyiben különböznek az interneten ismerkedő személyek és az ott létrejövő párkapcsolatok azoktól, akik a hagyományos utat választják?* Szakdolgozat, BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet, Szociológia Tanszék.
- Verbrugge, L. M. (1977): The structure of adult friendship choices. *Social Forces*, 56, 576–597.
- Whitty, M. T. (2004): Cyberflirting: An examination of men's and women's flirting behaviour both offline and the Internet. *Behaviour Change*, 21, 115–126.

Tárgyszavak:

Párválasztás
Homofília
Homogámia
Társkereső Oldal

EFFECT OF INTERNET DATING ON HOMOPHILY AND HOMO GAMY

Abstract

This paper analyzes how Internet dating affects couples' homophily and homogamy, compared to traditional, face-to-face dating. On-line dating typically takes place on general websites, where every layer of society can be found which has Internet access. Therefore, partners can find each other, who would not meet face-to-face, thus online dating may decrease the similarity between partners (homophily). Additionally, people select partners based on the observable attributes, and on-line dating environments are different from face-to-face ones considering the attributes, which are observable in the early stage of dating. This may also affect homophily.

Two surveys were conducted on two different Hungarian dating sites (N=368 and N=12,203). Couple homophily data were collected by asking respondents where they met their partners (on dating sites, using chat, or face-to-face), and about their and their partners' social-demographic characteristics (N=226 and N=6507 couples).

Multivariate regression analysis demonstrated that if a characteristic is not readily observable (social background on the dating sites and education in chat groups), homophily is reduced. When comparing couples formed on the two dating sites, age homophily is higher on the more homogeneous dating site, suggesting that heterogeneity of the dating sites also affects homophily.